

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ketab.ir

☐ کاوشی در
عقاید و آرای معاویه

موضوع:

تاریخ اسلام: ۴۲ (تاریخ: ۳۲۰)

گروه مخاطب:

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۰۰۳

مسلسل انتشار (چاپ اول و بار چاپ): ۵۰۰۲

ترکاشوند، حسن، ۱۳۵۶ -

کاوشی در عقاید و آرای معاویه/ حسن ترکاشوند. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۰.

[۲۳۲] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۲۰۰۳) (تاریخ: ۳۲۰، تاریخ اسلام: ۴۲)

ISBN 978-964-09-0898-3 ۳۸۰۰ تومان.

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۲۰۳] - ۲۱۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه

۱. معاویه بن ابی سفیان، خلیفه اموی، ۲۰ قبل از هجرت - ۶۰ ق - نقد و تفسیر. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

مؤسسه بوستان کتاب. ب.عنوان.

۹۵۳/۰۲

DS ۳۸ / ۴ / م ۶ ت ۴

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۸۲۰۹۲

۱۳۹۰

کاوشی در عقاید و آرای معاویه

حسن ترکاشوند

بوستان
۱۳۹۰

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
۱۵	الف) مدافعان معاویه
۱۶	ب) منتقدان معاویه
بخش اول: معاویه پیش از اسلام (مسلمان شدن)	
۲۱	فصل اول: نسب معاویه
۲۲	بنی امیه
۲۶	بنی امیه در قرآن
۳۱	بنی امیه در حدیث شریف نبوی
۳۳	ابوسفیان
۳۴	ابوسفیان قبل از فتح مکه
۳۶	ابوسفیان در زمان فتح مکه (مسلمان شدن ابوسفیان)
۳۷	ابوسفیان و نفاق
۴۱	هند
۴۶	نتیجه
۴۸	فصل دوم: معاویه قبل از فتح مکه (قبل از مسلمان شدن)

۵۳	 معاویه و پذیرش اسلام
۵۳	 قول اول
۵۴	 قول دوم
۵۵	 نقد و ارزیابی قول دوم
۵۸	 فصل سوم: ایمان و اعتقاد معاویه
۶۰	 دلایل عدم ایمان معاویه

بخش دوم: معاویه پس از اسلام (مسلمان شدن)

۶۹	 فصل اول: معاویه و اعتقاد به جبر
۷۳	 فصل دوم: عقاید و آرای معاویه درباره نبوت (معاویه و نبوت)
۷۵	 ۱. معاویه و نبوت (پیش از فتح مکه)
۷۵	 ۲. معاویه و نبوت (پس از فتح مکه)
۷۵	 الف) معاویه و اعتقاد به نبوت پیامبر اکرم ﷺ
۸۲	 ب) معاویه و عصمت پیامبر اکرم ﷺ
۸۶	 ج) معاویه و علم پیامبر اکرم ﷺ
۸۸	 د) معاویه و قرآن
۸۹	 ۱. معاویه و کتابت قرآن
۹۱	 ۲. معاویه و ایمان به قرآن
۹۲	 ۳. معاویه و تحریف قرآن
۹۵	 فصل سوم: عقاید و آرای معاویه درباره امامت و خلافت
۹۶	 ۱. فلسفه امامت و خلافت از دیدگاه معاویه
۹۶	 فرقه‌های اسلامی و فلسفه امامت

۹۷	الف) فلسفه امامت از نظر امامیه
۹۸	ب) فلسفه امامت از نظر اهل سنت
۱۰۰	معاویه و فلسفه امامت
۱۰۴	۲. معاویه و راه تعیین امام و خلیفه
۱۰۵	مذاهب اسلامی و راه تعیین امام
۱۰۶	الف) معاویه و نص در تعیین امام
۱۰۷	ب) معاویه و راه حل انتخاب و بیعت
۱۰۹	ج) معاویه و قهر و غلبه در تعیین امام
۱۱۳	معاویه و زمینه سازی برای خلافت یزید
۱۱۵	تبدیل خلافت به سلطنت و پادشاهی
۱۱۷	۳. ویژگی های امام از دیدگاه معاویه
۱۱۸	الف) معاویه و عصمت امام
۱۱۸	ب) معاویه و پارسایی امام
۱۲۱	ج) معاویه و قرشی بودن امام
۱۲۳	د) معاویه و افضلیت امام
۱۲۴	۱. معاویه و علم به افضلیت امام علی (علیه السلام)
۱۲۷	۲. معاویه و انتصاب یزید به خلافت
۱۲۹	۴. معاویه و خلافت خلفای پیشین
۱۳۸	۵. معاویه و خلافت خود و فرزندش
۱۴۱	۶. معاویه و مهدویت
۱۴۵	فصل چهارم: معاویه و معاد
۱۴۵	مقدمه
۱۴۶	معاویه و معاد

بخش سوم: دین‌داری و سیاست معاویه

فصل اول: معاویه و چگونگی اعتقاد و پای‌بندی به احکام شرعی	۱۵۱
۱. معاویه و قتل نفس	۱۵۲
شهادت امام حسن مجتبی (ع)	۱۵۲
شهادت عمار بن یاسر	۱۵۴
۲. معاویه و شرب خمر	۱۵۶
۳. معاویه و ربا	۱۵۷
۴. معاویه و طرب	۱۵۸
۵. معاویه و بیت‌المال	۱۵۹
۶. معاویه و بت (معامله بت)	۱۶۱
۷. معاویه و پایبند نبودن به عهد و پیمان	۱۶۲
۸. معاویه و استلحاق زیاد	۱۶۳
فصل دوم: معاویه و باورهای سیاسی و مدیریتی	۱۶۵
الف) معاویه و سیاست تفرقه و تبعیض	۱۶۵
ب) معاویه و سیاست تجويع	۱۶۹
ج) معاویه و مکتب ماکیاولی	۱۷۰
فصل سوم: نقش معاویه در پیدایش فرقه‌ها	۱۷۴
معاویه و خوارج	۱۷۴

بخش چهارم: معاویه از نگاه بزرگان

فصل اول: مطاعن معاویه	۱۷۹
-----------------------	-----

۱۷۹	الف) معاویه از نگاه رسول الله ﷺ
۱۸۱	ب) معاویه از نگاه صحابه و بزرگان اسلام
۱۸۸	فصل دوم: بررسی دلایل مدافعان معاویه
۱۸۸	الف) بزرگان اهل سنت و فضایل معاویه
۱۹۰	ب) دلایل مدافعان معاویه
۱۹۰	روایت اول
۱۹۱	نقد روایت
۱۹۱	روایت دوم
۱۹۲	نقد روایت
۱۹۴	روایت سوم
۱۹۴	نقد روایت
۱۹۵	معاویه و اجتهاد
۱۹۷	اجتهاد
۱۹۸	اجتهاد در برابر نص
۱۹۹	نمونه‌هایی از اجتهاد معاویه
۲۰۱	نتیجه
۲۰۳	کتاب‌نامه
۲۱۵	نمایه
۲۱۷	آیات
۲۱۹	روایات
۲۲۲	اعلام

مقدمه

پس از طلوع اسلام و بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، از روزی که آن حضرت دعوت خود را آشکار ساخت و مردم را به اسلام و ترک شرک و بت پرستی فراخواند، مشرکان مکه، از جمله ابوسفیان و گروهی از بنی امیه، با ایشان به مخالفت برخاستند و همواره موجبات ناراحتی آن حضرت را فراهم می آوردند. آنان با درپیش گرفتن شیوه های مختلف همواره در صدد بودند که پیامبر را از رسالت خود منصرف کنند و جلوی پیشروی آن حضرت را بگیرند تا عزت و قدرت و شوکت و نفوذ خود را حفظ کنند. ابوسفیان یکی از سردمداران این طایفه در همه مراحل مخالفت با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بود.

یکی دیگر از کسانی که جزء این طایفه بود و در کنار پدر خود برای مقابله با پیامبر و نابودی دین از هیچ اقدامی فروگذار نکرد معاویه بن ابی سفیان بود. او به همراه دیگر مشرکان در سال هشتم هجری، پس از فتح مکه، بعد از آن که دیگر توان مقاومت و ایستادگی در برابر رسول خدا صلی الله علیه و آله و مسلمانان را نداشت، از روی ناچاری و بدون میل و رغبت تظاهر به اسلام کرد و از ترس جان، شهادتین را بر زبان جاری ساخت و بدین صورت در سبک مسلمانان قرار گرفت.

او پس از رحلت پیامبر، در زمان عمر بن خطاب، به استانداری شام منصوب شد و

برای خود زندگی اشرافی و سلطنتی ترتیب داد و به جمع‌آوری ثروت و فراهم کردن قدرت پرداخت. همان‌گونه که از زندگی معاویه پیداست، او همواره در پی دستیابی به حکومت بود و از فرصت به دست آمده استفاده کرد و با فراهم‌شدن زمینه با بهانه‌کردن موضوعاتی چون قتل عثمان، با ایجاد شکاف در بین مسلمانان و بر زمین‌ریختن خون بسیاری از بزرگان اسلام، به هدف شوم خود دست یافت.

معاویه به‌عنوان یکی از افراد تأثیرگذار در دنیای اسلام، همواره مورد توجه بوده است و افرادی به دلایل و بهانه‌های مختلف در صدد معرفی او به‌عنوان شخصیتی برجسته و صاحب فضیلت و درخور تعظیم و تکریم بوده‌اند، درحالی‌که آن‌چه موجب فضیلت اصحاب پیامبر شده است و آنان را شایسته تعظیم و تکریم می‌کند، پیشی گرفتن به ایمان، مهاجرت، یاری رسول خدا ﷺ، قناعت، فداکاری، فهم قرآن و احکام آن، جهاد در راه خدا، پرهیزکاری، زهد و... می‌باشد. بر همین اساس، عده‌ای دیگر با نفی این ویژگی‌های برجسته ساختگی، به معرفی چهره واقعی معاویه پرداخته‌اند.

در این نوشتار نیز، از منظری دیگر، زندگی معاویه بررسی خواهد شد، تا مشخص شود که او به راستی بر چه دین و آیینی بوده است؟ و آیا می‌توان او را مسلمانی معتقد و دارای فضیلت دانست؟

این تحقیق پاسخ به این پرسش اساسی را پی می‌گیرد که:

باور و اعتقاد او به اصول مهم و اساسی اسلامی چگونه بوده است؟ آیا اعتقادی

راستین و پایدار بوده یا تنها تظاهر به این امر می‌نموده است؟

باتوجه به بررسی‌های صورت گرفته در میان آثار و پژوهش‌های ارائه‌شده

در مورد معاویه بن ابی سفیان، موضوع «عقاید و باورهای معاویه» به صورت مستقل،

منسجم و جامع مورد بررسی و ارزیابی قرار نگرفته است و تنها در مواردی به تناسب

موضوعات دیگر، به صورت پراکنده مطالب مختصری در این خصوص ذکر شده است.

آثار موجود درباره این شخص به صورت مستقل یا ضمنی به بیان تاریخ زندگی و بررسی عملکرد و فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و... او پرداخته‌اند. تعدادی از این آثار به دفاع از شخصیت و عملکرد او پرداخته و درصدد پیراستن و معرفی او به عنوان یکی از صحابه بزرگ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و یکی از شخصیت‌های بزرگ و قابل احترام اسلامی بوده‌اند و تعدادی دیگر، با نگاهی نقادانه به بررسی شخصیت و عملکرد او پرداخته‌اند تا چهره راستین او را به مسلمانان معرفی کنند و حقیقت را برای جویندگان آن روشن سازند. در این جا به نمونه‌هایی از این دو دسته اشاره می‌شود:

الف) مدافعان معاویه

۱. ابن خلدون در کتاب تاریخ ابن خلدون به دفاع از معاویه پرداخته و برای معرفی او به عنوان یک شخصیت ممتاز ادله‌ای آورده است.
۲. ابن قیم جوزی در کتاب نقد المنقول به نقد ادله‌ای که در ذم معاویه آمده است، پرداخته و درصدد رد آن‌ها برمی‌آید.
۳. ابن تیمیه در کتاب منهاج السنة النبویة به دفاع از معاویه و عملکرد او می‌پردازد.
۴. ذهبی در تذکرة الحفاظ نیز به سرزنش و نقد کسانی می‌پردازد که نظر مثبت و موافقی به معاویه ندارند.

۵. ابن حجر هیثمی در کتاب تطهیر الجنان و اللسان عن الخطور و التفوه بثلث سیدنا معاویه بن ابی سفیان به صورت مفصل، به ذکر مناقب معاویه و دفاع از او می‌پردازد.

۶. ابی یعلی محمد الفراء در کتاب تنزیه خال المؤمنین معاویه بن ابی سفیان من الظلم

و الفسق فی مطالبته بدم امیر المؤمنین عثمان؛

۷. محمد بن عبدالرحمن المغراوی در کتاب من سب الصحابة و معاوية فامه هاویه؛
۸. علی محمد الصلابی، در کتاب معاوية بن ابی سفيان، شخصيته، عصره، الدولة السفیانیة؛
۹. ایوب گنجی در کتاب معاویه را بهتر بشناسیم، به دفاع از شخصیت و عملکرد معاویه پرداخته است.

ب) منتقدان معاویه

۱. ابن مزاحم المقرئ در کتاب وقعة صفین؛
۲. شوکانی در کتاب الفوائد المجموعة؛
۳. نسائی در کتاب فضائل الصحابة؛
۴. عباس محمود العقاد در کتاب معاوية فی المیزان؛
۵. جاحظ در کتاب التاج فی اخلاق الملوک؛
۶. ابن ابی الحديد معتزلی در کتاب شرح نهج البلاغة؛
۷. علامه عبدالحسین امینی در کتاب الغدير؛
۸. محمد بن عقيل حضر می شافعی در کتاب النصائح الکافیة لمن يتولى معاوية؛
۹. تستری در احقاق الحق؛
۱۰. سید مرتضی عاملی در کتاب الصحيح من سيرة النبي؛
۱۱. صاحب یونس در کتاب معاوية بن ابی سفيان فی الکتاب و السنة و التاريخ؛
۱۲. عبدالباقی قرنه الجزایری در کتاب معاوية؛
۱۳. مهدی قرشی در کتاب معاوية امام محكمة الجزاء؛
۱۴. علی کورانی در کتاب جواهر التاريخ؛
۱۵. ابو محسن المروج در کتاب امير معاوية را بشناسیم؛

و بسیاری از کتب تاریخی و روایی فریقین به بررسی زندگی معاویه و معرفی چهره واقعی او پرداخته و با ذکر مطاعن او به بررسی عملکرد او پرداخته‌اند.

باتوجه به این‌که معاویه بن ابی‌سفیان یکی از افراد بانفوذ و تأثیرگذار در تاریخ اسلام بوده و در تغییر مسیر جامعه اسلامی نقش به‌سزایی داشته است و متأسفانه در طول تاریخ بخشی از دنیای اسلام شخصیت واقعی او را نشناخته و حتی او را یکی از رهبران بزرگ اسلامی و شخصیت‌های مورد احترام دنیای اسلام می‌دانند، ضروری می‌نمود که برای روشن شدن حقیقت و معرفی چهره واقعی او کاری نو و مستقل صورت پذیرد. بر این اساس، در این پژوهش با نگاهی متفاوت شخصیت او مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است.

فرضیه‌ای که این تحقیق درصدد اثبات آن می‌باشد، این است که معاویه بن ابی‌سفیان باتوجه به این‌که پیش از مسلمان شدن، در صف مخالفان اسلام بوده و بر اساس اعتقادات و باورهای جاهلی و مشرکانه خود همانند دیگر مشرکان خواستار نابودی دین اسلام بوده است، بعد از پذیرش اسلام از روی کراهت نیز، از اعتقادات جاهلانه و مشرکانه خود دست برداشته و به اصول دین اسلام و آموزه‌های آن اعتقاد و باور یقینی نداشته است، بلکه اظهار دین‌داری و عمل به ظواهر اسلامی برای او، تنها وسیله‌ای برای رسیدن به آمال و اهداف مادی و شیطانی بوده، به‌نحوی که با قرارگرفتن در پشت چهره نفاق توانسته است بر بخش‌های عظیمی از دنیای اسلام حکومت کند و به آمال و آرزوهای خود دست‌یابد. راه دست‌یابی به باورها و اعتقادات واقعی او، مراجعه به فرمایش‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و بزرگان اسلام درباره اوست. هم‌چنین، بررسی عملکرد او می‌تواند از دیگر راه‌های وصول به این مهم باشد. مشخص است که تنها اکتفا کردن به سخنانی که از او نقل شده است کفایت نمی‌کند، زیرا در موارد بسیار زیادی سخنان او با عملکردش منافات دارد

و با سخنانی که از بزرگان درباره او نقل شده است - و حتی با دیگر سخنان خود او - سازگار نمی باشد.

در پایان لازم است از همه اساتید محترمی که توفیق تلمذ و شاگردی در محضر آنان را داشته ام، خصوصاً اساتید گران قدر آقایان: حجة الاسلام و المسلمین سید محمد حسینی قزوینی و حجة الاسلام و المسلمین عبدالرحیم سلیمانی بهبهانی که در سایه رهنمودهای ارزشمند آنان، شکوفه های پژوهش حاضر به بار نشسته است، مراتب امتنان و تشکر خود را اعلام دارم.

www.ketab.ir